

ปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการครอบครองบุหรี่ไฟฟ้า¹

ณฐมน ขวัญเฉื่อย²

จากการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาของการครอบครองบุหรี่ไฟฟ้าตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติการส่งออก ไปนอกและการนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม) ประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง กำหนดให้บารากูและบารากูไฟฟ้าหรือบุหรี่ไฟฟ้าเป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการนำเข้ามาในราชอาณาจักร พ.ศ. 2557 ลงวันที่ 27 ธันวาคม 2557 และคำสั่งคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ที่ 9/2558 เรื่อง ห้ามขาย หรือห้ามให้บริการสินค้า “บารากู บารากูไฟฟ้า หรือตัวยาบารากู น้ำยาสำหรับเติมบารากูไฟฟ้าหรือบุหรี่ไฟฟ้า” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสถานการณ์ในประเทศไทย กรณีการครอบครองบุหรี่ไฟฟ้า เพื่อศึกษาถึงปัญหาข้อกฎหมายของไทย และเปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศ กรณีการครอบครองบุหรี่ไฟฟ้า และเพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายสำหรับการครอบครองบุหรี่ไฟฟ้า นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาถึงมาตรการตามกฎหมายที่ควบคุมบุหรี่ไฟฟ้า³ จะเห็นได้ว่า มีมาตรการในการควบคุมบุหรี่ไฟฟ้า ได้แก่ มาตรการในการควบคุมการนำเข้า มาตรการในการควบคุมการจำหน่ายหรือให้บริการ มาตรการในการควบคุมการมีไว้ในครอบครองหรือการรับฝากไว้ซึ่งบุหรี่ไฟฟ้า และมาตรการในการควบคุมผู้สูบบุหรี่ในเขตปลอดบุหรี่ ซึ่งมาตรการดังกล่าวมีการออกกฎหมายจำแนกไปตามอำนาจหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการอาศัยอำนาจตามกฎหมายมีความแตกต่างกัน รวมถึงมาตรการกฎหมาย หรือข้อบังคับอย่างชัดเจนต่อการป้องกันไม่ให้เด็กและเยาวชนเข้าถึงบุหรี่⁴ บุหรี่ไฟฟ้า และสิ่งเสพติดทุกประเภท การกำหนดถึงบทลงโทษทั้งเด็ก เยาวชน และผู้ปกครอง กรณีฝ่าฝืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าถึงบุหรี่ไฟฟ้าที่ง่ายกว่าการเข้าถึงบุหรี่ปกติ เนื่องจากเด็กและเยาวชนสามารถหาซื้อได้ตามสื่อออนไลน์ต่าง ๆ รวมถึงในพื้นที่ทั่วไป อันมีสาเหตุมาจากการที่ยังไม่มีกฎหมายหรือระเบียบใดที่ระบุถึงอายุในการ

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการครอบครองบุหรี่ไฟฟ้า โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์พัฒนา เรือนใจดี และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ประเทือง ธนียผล และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัจจวัฒน์ เรืองกาญจนกุล

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาเขตบางนา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ กมลพร ยศนันท์. “มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมบุหรี่ไฟฟ้า.” วารสารบัณฑิตศึกษานิติศาสตร์, 4 (2563): 443-455.

⁴ นา กรุรงก์โรจน์ และวัชรินทร์ เจริญหล่อ. “มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันเด็กและเยาวชนสูบบุหรี่.” วารสาร บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย, 1(2561) : 248-253.

เข้าถึงบุรีไฟฟ้า รวมถึงอำนาจของกฎหมายที่ยังไม่สามารถสร้างผลกระทบต่อการเข้าถึงหรือการบังคับใช้ สำหรับกรณีการครอบครองบุรีไฟฟ้าอย่างเป็นทางการ

อย่างไรก็ตาม เมื่อได้ทำการศึกษาปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการครอบครองบุรีไฟฟ้า พบว่ายังมี ปัญหาอยู่หลายประการ สามารถสรุปได้ดังนี้

ปัญหาประการแรก คือ ปัญหาการตีความกฎหมายศุลกากรเป็นผู้กระทำความผิดฐานให้ความช่วยเหลือหรือมีส่วนร่วมในการลักลอบนำเข้าบุรีไฟฟ้าเข้ามาในประเทศไทย เนื่องจากบุรีไฟฟ้าถือเป็น สินค้าที่ห้ามนำเข้าและจำหน่ายในประเทศไทยตามมาตราการของ พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560 และ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม) และ ประกาศ กระทรวงพาณิชย์ เรื่อง กำหนดให้บารากูและบารากูไฟฟ้าหรือบุรีไฟฟ้าเป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการนำเข้า มาในราชอาณาจักร พ.ศ. 2557 ลงวันที่ 27 ธันวาคม 2557 ซึ่งระบุชัดเจนว่าสินค้าประเภทนี้เป็นของต้องห้าม หรือของต้องกักตักในการนำเข้า⁵ ทั้งนี้ การครอบครองหรือการใช้บุรีไฟฟ้าสามารถเข้าข่ายความผิดใน 2 มิติหลักตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560 คือ (1) ฐานลักลอบนำเข้า (การศุลกากร) ตามมาตรา 242 และ (2) ฐานช่วยเหลือหรือมีส่วนร่วมในการลักลอบ ตามมาตรา 246

การตีความว่า "ผู้ใช้" หรือ "ผู้ครอบครอง" เป็นผู้กระทำความผิดตามมาตรา 246 ตาม พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560 ที่ระบุว่า “มาตรา 246 ผู้ใดช่วยเหลือหรือมีส่วนร่วม ในการลักลอบนำเข้าสินค้าต้องห้าม ข้อมมีความผิดตามกฎหมายศุลกากรด้วย แต่การตีความดังกล่าวต้องพิจารณาว่าการครอบครองหรือใช้บุรี ไฟฟ้าเพียงอย่างเดียว เพียงพอหรือไม่ที่จะทำให้ผู้ใช้มีความผิดฐานร่วมลักลอบ ซึ่งการพิจารณานั้นมักจะ ขึ้นอยู่กับความเข้มงวดของเจ้าหน้าที่ ซึ่งเจ้าหน้าที่บางส่วนอาจตีความว่า การครอบครองบุรีไฟฟ้าเป็นการ สันนิษฐานว่าบุคคลนั้นได้รับสินค้าที่มีแหล่งที่มาจากการลักลอบ ซึ่งอาจเข้าข่ายการช่วยเหลือโดยอ้อม

ปัญหาประการที่สอง คือ ปัญหาการกำหนดบทลงโทษเพิ่มเติม กรณีผู้ครอบครองบุรีไฟฟ้า เนื่องจากถึงแม้จะมีคำสั่งห้ามนำเข้าและจำหน่ายบุรีไฟฟ้าตามประกาศของกระทรวงพาณิชย์ แต่ยังไม่มีความ ไม่ชัดเจนในการบังคับใช้กฎหมายบางส่วน บางกรณีมีบทลงโทษสำหรับการนำเข้าและจำหน่าย แต่ บทลงโทษสำหรับผู้ใช้หรือครอบครองยังไม่ครอบคลุมหรือตีความต่างกันไป ตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ พระราชบัญญัติการส่งออกป็นอกและการนำเข้าในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522 มาตรา 5 ใน กรณีที่จำเป็นหรือสมควรเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สาธารณประโยชน์ การสาธารณสุข ความมั่นคงของ ประเทศ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อประโยชน์อื่นใดของรัฐ ให้

⁵ จุมพล แดงสกุล และ ไพศาล ลิ้มสถิตย์, “ประเด็นกฎหมายในการควบคุมบุรีไฟฟ้าและกรณีศึกษาต่างประเทศ”, วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ฉบับ 1 มีนาคม 2567.

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ โดยอนุมัติของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาในเรื่องหนึ่งเรื่องใด ดังต่อไปนี้ (1) กำหนดสินค้าใดให้เป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการส่งออกหรือในการนำเข้า... และมาตรา 20 ผู้ใดส่งออกหรือนำเข้า หรือทำการครอบครองซึ่งสินค้าต้องห้ามตามมาตรา 5 (1) หรือฝ่าฝืนมาตรา 7 วรรคหนึ่ง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปีหรือปรับเป็นเงินห้าเท่าของสินค้าที่ส่งออกหรือนำเข้า... ทำให้กล่าวได้ว่า พระราชบัญญัติการส่งออกไปนอกและการนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522 ไม่สามารถเอาผิดกับผู้ครอบครองได้ เพราะไม่มีการกล่าวถึงความผิดและโทษสำหรับผู้ครอบครอง เจ้าหน้าที่รัฐจึงไม่สามารถเอาผิดกับผู้ครอบครองได้⁶

ปัญหาประการที่สาม คือ ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดความผิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบ ตามพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 เนื่องจากการกำหนดความผิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบมีปัญหาในด้านความซับซ้อนทางด้านกฎหมาย การควบคุมผลิตภัณฑ์ สุภาพสาธารณะ และเศรษฐกิจ รวมถึงข้อท้าทายจากการปฏิบัติตามมาตรฐานระหว่างประเทศ เช่น กรอบอนุสัญญาว่าด้วยการควบคุมยาสูบ (FCTC) ขององค์การอนามัยโลก (WHO) เป็นต้น ซึ่งประเด็นปัญหาหลัก มีสาเหตุมาจากความไม่ชัดเจนของกฎหมายและข้อบังคับ เพราะแม้ประเทศไทยมีกฎหมายเกี่ยวกับยาสูบ เช่น พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการห้ามสูบในที่สาธารณะ แต่ยังมีช่องโหว่ในการตีความหรือการบังคับใช้บางข้อ เช่น การกำหนดบทลงโทษหรือบทนิยามเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบใหม่ และบุหรี่ไฟฟ้า โดยบุหรี่ไฟฟ้าและผลิตภัณฑ์ยาสูบไร้ควันสร้างความท้าทายใหม่ให้กับกฎหมายดั้งเดิม เนื่องจากยังไม่มี ความชัดเจนในหลายด้าน เช่น การกำหนดคำนิยามและคำจำกัดความ คำว่า “ผลิตภัณฑ์ยาสูบ”⁷ ให้ความหมายรวมถึง ผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนประกอบของใบยาสูบหรือพืชนิโคตินา ทาแบกัม หรือมีลักษณะการจัดทำในรูปแบบไฟฟ้าหรือรูปแบบผลิตภัณฑ์ทางเลือกอื่น ๆ และให้หมายความรวมถึงผลิตภัณฑ์อื่นใดที่มีสารนิโคติน หรือสารนิโคตินสังเคราะห์เป็นส่วนประกอบ⁸

ปัญหาประการต่อมา คือ ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดความผิดเกี่ยวกับการโฆษณา ตามพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 เนื่องจากการโฆษณาบุหรี่ไฟฟ้าอย่างแพร่หลายในปัจจุบันมีส่วนสำคัญที่ทำให้เยาวชนหันมาสูบบุหรี่ไฟฟ้ามากขึ้น ซึ่งบริษัทบุหรี่ใช้รูปแบบการโฆษณาและกลวิธีแบบเดียวกับที่แสดงให้เห็นว่าทำให้เยาวชนหันมาสูบบุหรี่และผลิตภัณฑ์ยาสูบอื่น ๆ นอกจากนี้ ยังมีการลงโฆษณาทางโทรทัศน์และสื่ออื่น ๆ ที่ไม่อนุญาตให้โฆษณาผลิตภัณฑ์ยาสูบอื่น ๆ เช่น บุหรี่ ซึ่งสำหรับประเทศไทยมีการ

⁶ อธิพัทธ์ อโณทยานนท์, “ความผิดฐานครอบครองสินค้าต้องห้ามนำเข้าในราชอาณาจักรตามประกาศกระทรวงพาณิชย์ : ศึกษากรณีการครอบครองบุหรี่ไฟฟ้า”, (วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2564), หน้า 106 – 113.

⁷ กรมควบคุมโรค. (2560). พระราชบัญญัติยาสูบ พ.ศ. 2560. กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. https://ddc.moph.go.th/uploads/ckeditor/c74d97b01eae257e44aa9d5bade97baf/files/lawbtc/001_1btc.PDF

⁸ พิชญ์เนตร เรชะวิชยดิษฐ์, “มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมบุหรี่ไฟฟ้า”, (วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2560), หน้า 148 - 149.

ควบคุมการโฆษณาบุหรี่ไฟฟ้าผ่านการกำหนดโดยใช้กลไกของกฎหมาย แต่ถึงอย่างนั้นก็ประสบปัญหาในด้านความซับซ้อนทางกฎหมายและการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมผู้บริโภค กล่าวคือ ข้อจำกัดทางกฎหมายที่ไม่สอดคล้องและการตีความที่แตกต่างกัน โดยพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกำหนดให้ ห้ามโฆษณาและส่งเสริมการขายยาสูบ⁹ รวมถึงบุหรี่ไฟฟ้า แต่บางครั้งมีความคลุมเครือในนิยามของคำว่า “การโฆษณา” และ “การส่งเสริมการขาย” ตามพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 มาตรา 4 ที่ยังไม่รวมถึงกรณีที่ไม่ประสงค์ทางการค้า อย่างการเผยแพร่ข้อมูลที่มีลักษณะเป็นการชักชวนให้มีการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบทุกประเภท นอกจากนี้ การโฆษณาบุหรี่ไฟฟ้าผ่านสื่อออนไลน์ เช่น Facebook, Instagram, และ TikTok ได้กลายเป็นช่องทางหลักในการเข้าถึงผู้บริโภค โดยบางครั้งการโฆษณาเหล่านี้มีลักษณะเป็นการโฆษณาแฝงผ่านบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในสังคมออนไลน์ (Influencers)¹⁰

ปัญหาประการสุดท้าย คือ ปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองเด็กและเยาวชน ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 เนื่องจากสถานการณ์เด็กและเยาวชนในปัจจุบัน มีความเป็นพลวัตที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว โดยเด็กและเยาวชนต้องเท่าทันเทคโนโลยี และการฉลาดใช้เทคโนโลยีในทางที่ถูกต้อง¹¹ แต่ด้วยสังคมที่มีความหลากหลาย เด็กและเยาวชนบางกลุ่มจึงใช้เทคโนโลยีเพื่อการเข้าถึงและครอบครองบุหรี่ไฟฟ้าเป็นอย่างมาก รวมถึงในบางพื้นที่ การที่เด็กและเยาวชนมีบุหรี่ไฟฟ้าครอบครอง และทำการสูบบุหรี่ในพื้นที่สาธารณะ อาจทำให้บุคคลนั้นดูมีความเท่ ในสายตาของเพื่อน หรือกลุ่มเพื่อน แต่การสูบบุหรี่ไฟฟ้าในพื้นที่สาธารณะนั้น มีความผิดและไม่เหมาะสมในประเด็นมารยาททางสังคม ซึ่งเป็นปัญหาของประเทศไทยในการดำเนินการเพื่อควบคุมและป้องกันมิให้เด็กและเยาวชนสามารถเข้าถึงบุหรี่ไฟฟ้าได้อย่างง่าย การกำหนดบทลงโทษเพิ่มเติม การบรรจุคำว่า บุหรี่ไฟฟ้า ในพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 รวมถึงการบัญญัติข้อห้ามของการเข้าถึงและการครอบครองบุหรี่ไฟฟ้าในเด็กและเยาวชนอย่างเคร่งครัด ซึ่งในประเทศไทย พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ประเด็นการป้องกันไม่ให้เด็กและเยาวชนเข้าถึงบุหรี่ ระบุในมาตรา 26 ภายได้บังคับบทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่น ไม่ว่าเด็กจะยินยอมหรือไม่ ห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการ (10) จำหน่าย แลกเปลี่ยน หรือให้สุราหรือบุหรี่แก่ตัวเด็ก เว้นแต่การปฏิบัติทางการแพทย์ หมายความว่า ห้ามมิให้ผู้ใด รวมถึงผู้ปกครอง ห้ามจำหน่าย แลกเปลี่ยนหรือให้สุรา บุหรี่ แก่ตัวเด็ก ยกเว้นกรณีที่ใช้ในทาง

⁹ อนุเทพ สุขศรีวงศ์ และณัชฎากัญจน์ รัตนวรกานต์. “กฎหมายควบคุมการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ยาสูบออนไลน์ในกลุ่มประเทศอาเซียน.” วารสารนิติ รัฐกิจ และสังคมศาสตร์, 2(2563) : 113-128.

¹⁰ จุมพล แดงสกุล และ ไพศาล ลิ้มสถิตย์, “ประเด็นกฎหมายในการควบคุมบุหรี่ไฟฟ้าและกรณีศึกษาต่างประเทศ,” วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 53(2567) : 178-213.

¹¹ ภัทธวรรณ รัตนเกษม. “การป้องกันการกระทำความผิดอาญาของเด็กและเยาวชน : เหนี่ยวอายุในการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์.” วารสารรามคำแหง ฉบับนิติศาสตร์, 55-79.

การแพทย์ และมาตรา 45 ห้ามมิให้เด็กซื้อหรือเสพสุราหรือนูหรี หรือเข้าไปในสถานที่เฉพาะ เพื่อการจำหน่ายหรือเสพสุราหรือนูหรี

ดังนั้นแล้วเพื่อให้ปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการครอบครองนูหรีไฟฟ้า เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเหมาะสมและให้เกิดความเป็นธรรมกับผู้ครอบครองนูหรีไฟฟ้า ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในประเด็นปัญหาดังต่อไปนี้

1. ปัญหาการตีความกฎหมายศุลกากร กรณีผู้ใช้หรือผู้ครอบครองนูหรีไฟฟ้า เป็นผู้กระทำความผิดฐานให้ความช่วยเหลือหรือมีส่วนร่วมในการลักลอบนำเข้านูหรีไฟฟ้าเข้ามาในประเทศไทย ผู้ศึกษาเห็นว่า ปัญหาการตีความกฎหมายศุลกากร คือ นูหรีไฟฟ้าในประเทศไทยถือเป็นสินค้าที่ห้ามนำเข้าหรือจำหน่ายตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560 แต่ประเด็นที่ยากในการตีความคือ หากผู้ใดครอบครองนูหรีไฟฟ้าที่ไม่ได้ผ่านกระบวนการทางศุลกากรจะถือว่าเป็นการกระทำความผิดฐานลักลอบนำเข้าหรือไม่ หากผู้ครอบครองไม่ทราบว่าเป็นสินค้าผิดกฎหมาย การตีความเรื่องนี้ยังมีความไม่ชัดเจน เพราะต้องพิจารณาจากเจตนาและความสัมพันธ์ของผู้ครอบครองกับการลักลอบนำเข้า

ขอเสนอแนะให้เพิ่มเติมการปรับปรุงการตีความกฎหมายศุลกากร กล่าวคือ ควรปรับคำนิยามและคำจำกัดความใหม่เกี่ยวกับ "ผู้ซื้อ," "ผู้ลักลอบซื้อ," และ "ผู้ลักลอบให้นำของเข้า" เพื่อให้การตีความกฎหมายศุลกากรในกรณีของนูหรีไฟฟ้าเป็นไปในทิศทางที่ชัดเจนขึ้น โดยต้องแยกแยะผู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการลักลอบนำเข้าอย่างชัดเจนและไม่ให้ผู้ใช้ที่ไม่เกี่ยวข้องต้องรับโทษ ดังนี้

“ผู้ซื้อ” หมายความว่า ผู้ซื้อที่กำลังจะครอบครอง หรือผู้มีส่วนได้เสียในของใด ๆ นับตั้งแต่เวลาหลังจากที่นำของเข้ามาอารักขาของพนักงานศุลกากร จนถึงเวลาที่ได้เปลี่ยนสถานภาพเป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยสมบูรณ์

“ผู้ลักลอบซื้อ” หมายความว่า ผู้ซื้อที่กำลังจะครอบครอง หรือผู้มีส่วนได้เสียในของต้องห้าม หรือของต้องจำกัด นับตั้งแต่เวลาหลังจากที่นำของเข้ามาอารักขาของพนักงานศุลกากร จนถึงเวลาที่ได้เปลี่ยนสถานภาพเป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยสมบูรณ์ และตรวจสอบพบภายหลังว่าของที่ครอบครองนั้นผิดกฎหมาย

“ผู้ลักลอบให้นำของเข้า” หมายความว่า ผู้ที่อนุญาตให้ของต้องห้าม หรือของต้องจำกัด ที่นำเข้ามาอารักขาโดยพนักงานศุลกากร โดยทราบว่าของนั้นผิดกฎหมาย หรือเป็นของต้องห้าม ตั้งแต่เวลาที่ได้นำของผิดกฎหมายนั้นเข้ามาอารักขา จนถึงที่ได้ส่งมอบให้ไปโดยถูกต้องพ้นจากอารักขา ของพนักงานศุลกากร และตรวจสอบพบภายหลังว่าของนั้นผิดกฎหมาย

นอกจากนี้ ควรมีการปรับปรุงข้อกำหนดหรือข้อบัญญัติให้ชัดเจนว่าผู้ใช้ปลายทางที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการนำเข้าของต้องห้าม หรือของต้องจำกัด จะต้องไม่ถูกลงโทษฐานร่วมลักลอบนำเข้า และเป็นผู้บริสุทธิ์ และสร้างความชัดเจนผ่านแนวปฏิบัติหรือประกาศเพิ่มเติม โดยต้องประกาศแนวทางการปฏิบัติแก่เจ้าหน้าที่ เพื่อป้องกันการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย หรือการหาช่องทางเพื่อกระทำความผิดกฎหมาย

รวมทั้งการสนับสนุนระเบียบบังคับใช้สำหรับการขายสินบนนำจับให้กับประชาชนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง โดยต้องมีการดำเนินการให้สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560 และระเบียบของกระทรวงการคลังที่กำหนด เพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้กับเจ้าหน้าที่ และสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการร่วมจัดระเบียบทางสังคมและสอดคล้องดูแลทางสังคม

2. ปัญหาการกำหนดบทลงโทษเพิ่มเติม กรณีผู้ครอบครองบุหรี่ไฟฟ้า ผู้ศึกษาเห็นว่าพระราชบัญญัติการส่งออกป็นอกและการนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522 มาตรา 5 ไม่สามารถเอาผิดกับผู้ครอบครองได้ เพราะไม่มีการกล่าวถึงความผิดและโทษสำหรับผู้ครอบครอง เจ้าหน้าที่รัฐจึงไม่สามารถเอาผิดกับผู้ครอบครองได้ช่องว่างทางกฎหมายดังกล่าว เพื่อให้สามารถดำเนินการเอาผิดให้มีความครอบคลุมไปยังบุคคลที่ครอบครองสินค้าต้องห้าม ผู้ศึกษาจึงหยิบยกมาตรา 246 พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560 มาใช้บังคับ ซึ่งจุดประสงค์ของพระราชบัญญัตินี้ตั้งกล่าวมุ่งเน้นการลงโทษกับผู้นำเข้าและส่งออกเป็นหลัก เพราะบังคับให้บุคคลผู้ครอบครองที่นำเข้ามาเสียภาษีอากรนำเข้าให้กับรัฐ ฉะนั้นหากเป็นกรณีที่บุคคลครอบครองเพียงสินค้า แต่ไม่ได้มีการนำเข้า ก็ไม่ควรนำเอาศุลกากรพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560 มาใช้บังคับ เพราะขัดกับเจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ของกฎหมาย

ขอเสนอแนะให้มีการกำหนดบทลงโทษเพิ่มเติมของผู้ครอบครอง เพื่อขาย จำหน่าย แจกจ่าย ในกฎหมายอื่น เช่น พระราชบัญญัติการส่งออกป็นอกและการนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522 ที่มีความสมเหตุสมผลมากกว่าพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560 และเพื่อให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นในตัวกฎหมาย และเหมาะสมกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย โดยให้มีโทษตามความเหมาะสมจากฐานการครอบครองเพื่อขาย จำหน่าย และแจกจ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขาย จำหน่าย และแจกจ่ายให้กับเด็กและเยาวชนที่ต้องมีการเพิ่มโทษให้หนักมากกว่าการขายโดยทั่วไป

เดิม มาตรา 20 วรรคแรก กำหนดว่า “ผู้ใดส่งออกหรือนำเข้าซึ่งสินค้าต้องห้ามตามมาตรา 5 (1) หรือฝ่าฝืนมาตรา วรรคหนึ่ง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี หรือปรับเป็นเงินห้าเท่าของสินค้า ที่ส่งออกหรือนำเข้า หรือทั้งจำทั้งปรับ...”¹² เพิ่มเติมเป็น “ผู้ใดส่งออกหรือนำเข้า หรือครอบครองซึ่งสินค้าต้องห้ามตามมาตรา 5 (1) หรือ ฝ่าฝืนมาตรา วรรคหนึ่ง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี หรือปรับเป็นเงินห้าเท่าของสินค้า ที่ส่งออกหรือนำเข้า หรือทั้งจำทั้งปรับ...”¹²

นอกจากนี้ ควรเพิ่มบทลงโทษเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายต่อต้านบุหรี่ไฟฟ้า โดยต้องมีการบังคับใช้อย่างเป็นธรรม และไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชนมากเกินไป โดยผู้ศึกษาขอเสนอปรับเพิ่มบทลงโทษในมาตรา 246 ผู้ใดที่กระทำการเกี่ยวข้องกับสินค้าที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำผิด เช่น การช่วยซ่อนเร้น ช่วยจำหน่าย หรือรับซื้อสินค้าที่ทราบว่ามีผิดกฎหมายศุลกากร จะมีโทษ จำคุกไม่เกิน 10 ปี หรือปรับเป็นเงิน

¹² อธิพัทธ์ อโณทยานนท์, “ความผิดฐานครอบครองสินค้าต้องห้ามนำเข้าในราชอาณาจักรตามประกาศกระทรวงพาณิชย์ : ศึกษากรณีการครอบครองบุหรี่ไฟฟ้า”, (วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2564), หน้า 106 – 113.

20 เท่าของราคาสินค้ารวมค่าอากร หรือทั้งจำทั้งปรับ นอกจากนี้ สินค้าที่ผิดกฎหมายเหล่านั้นจะถูกริบและทำลายตามกระบวนการของศาลอากร

ซึ่งการกำหนดบทลงโทษดังกล่าว เป็นการเพิ่มโทษเพื่อลดการนำเข้า หรือการครอบครองบุหรี่ไฟฟ้าอย่างผิดกฎหมาย ซึ่งหากเด็กและเยาวชน หรือผู้ที่ยังเป็นผู้สูบบุหรี่ไฟฟ้าอยู่ ไม่อยากได้รับผลกระทบ การถูกตีตราทางสังคม หรือการชำระค่าปรับในจำนวนเงินที่สูง ต้องไม่กระทำการละเมิดหรือกระทำผิดกฎหมายตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560

3. ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดความผิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบ ตามพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 ผู้ศึกษาเห็นว่า การที่บริษัทบุหรี่และบุหรี่ไฟฟ้าพบช่องว่างทางกฎหมาย โดยมีการอ้างว่า การใช้นิโคตินสังเคราะห์ในผลิตภัณฑ์ของตนไม่ผิดกฎหมาย เนื่องจากพระราชบัญญัติควบคุมยาสูบ พ.ศ. 2552 ให้สิทธิกับสำนักงานอาหารและยา (อย.) ในการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบที่ได้รับนิโคตินจากต้นยาสูบเท่านั้น ซึ่งนิโคตินสังเคราะห์ที่สร้างขึ้นในห้องทดลองจากการทำด้วยใบยาสูบ มีการคิดค้นขึ้นมานานแล้วแต่เพิ่งมีการริเริ่มนำมาใช้ในผลิตภัณฑ์ยาสูบ เช่น บุหรี่ไฟฟ้าเมื่อไม่นานมานี้ เนื่องจากการใช้สารนิโคตินสังเคราะห์มีต้นทุนการผลิตที่น้อยกว่านิโคตินที่ผลิตขึ้นในรูปของเหลว ซึ่งเป็นที่มาของนิโคตินที่ใช้ผลิตผลิตภัณฑ์บุหรี่ไฟฟ้าเป็นหลัก โดยแบรนด์บริษัทผู้ผลิตบุหรี่ไฟฟ้ามีการอ้างว่ามีการใช้สารนิโคตินสังเคราะห์ ซึ่งเป็นแบรนด์บุหรี่ไฟฟ้ายี่ห้อหนึ่งที่วัยรุ่นนิยมใช้ บริษัทจึงได้เปิดตัวผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีนิโคตินปลอดยาสูบหรือสารสังเคราะห์สู่ตลาด โดยหลีกเลี่ยงการควบคุมดูแลของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.)

ขอเสนอแนะให้ปรับคำนิยามและคำจำกัดความ โดยปรับเพิ่มเติมในการกำหนดคำนิยาม และคำจำกัดความ คำว่า “ผลิตภัณฑ์ยาสูบ” หมายความว่า ผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนประกอบของใบยาสูบหรือพืชนิโคติเยนา ทาแบกัม (Nicotiana tabacum) หรือมีลักษณะการจัดทำในรูปแบบไฟฟ้าหรือรูปแบบผลิตภัณฑ์ทางเลือกอื่น ๆ และให้หมายความรวมถึงผลิตภัณฑ์อื่นใดที่มีสารนิโคติน หรือสารนิโคตินสังเคราะห์เป็นส่วนประกอบ ซึ่งบริโภคโดยวิธีสูบ ดูด คม อม เคี้ยว กิน เป่า หรือพ่นเข้าไปในปากหรือจมูก ทา หรือการใช้กระแสไฟฟ้าหรือการใช้ผลิตภัณฑ์ทางเลือกอื่น ๆ หรือโดยวิธีอื่นใด เพื่อให้ได้ผลเป็นเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ ไม่รวมถึงยาตามกฎหมายว่าด้วยยา

การระบุเพิ่มเติมถึงผลิตภัณฑ์อื่นใดที่มีสารนิโคติน หรือสารนิโคตินสังเคราะห์เป็นส่วนประกอบ เพื่อให้เป็นสารนิโคตินซึ่งเป็นส่วนประกอบตามนิยามของผลิตภัณฑ์ยาสูบอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ทั้งนี้ เพื่อป้องกันการกล่าวอ้างว่า บุหรี่ไฟฟ้าไม่มีสารนิโคติน หรือสารนิโคตินสังเคราะห์ เจ้าหน้าที่กรมควบคุมโรคสามารถนำบุหรี่ไฟฟ้าของกลางไปทดสอบก่อนได้ โดยนิโคตินสังเคราะห์ เป็นสารเสพติดชนิดรุนแรงที่การวิจัยระบุว่าเสพติดได้เทียบเท่ากับเฮโรอีน โคเคน หรือแอลกอฮอล์ ซึ่งเป็นอันตรายต่อผู้ใช้

4. ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดความผิดเกี่ยวกับการโฆษณา ตามพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 ผู้ศึกษาเห็นว่า การโฆษณาแฝงและการใช้สื่อออนไลน์ โดยสื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook, Instagram, TikTok กลายเป็นช่องทางหลักในการโฆษณาและวิธีวิธีการใช้งานบุหรี่ไฟฟ้า

ทำให้การควบคุมมีความท้าทายมากขึ้น เนื่องจากบางครั้งเป็นการโฆษณาแฝง เช่น การให้ผู้ที่มียอดติดตามสูง (Influencer) และการให้บุคคลธรรมดาที่มีผู้ติดตามมากเป็นพรีเซนเตอร์การใช้งาน โดยมีการนำเสนอในส่วนของคุณค่าเป็นหลัก ส่งเสริมให้การจำหน่ายบุหรี่ไฟฟ้าจึงไม่สามารถควบคุมได้ ต่อมาประเด็นการใช้สัญลักษณ์ เครื่องหมายการค้า หรือภาพบุหรี่ยี่ห้อไฟฟ้า ในลักษณะที่ไม่ได้กล่าวถึงโดยตรง ทำให้มีความท้าทายต่อการจัดการว่าเข้าข่ายการโฆษณาหรือไม่

ประเด็นการบังคับใช้กฎหมายไม่ทั่วถึง โดยการนำเข้าบุหรี่ไฟฟ้าเป็นสิ่งต้องห้าม ภายใต้กฎหมายศุลกากร แต่สินค้าสามารถผ่านเข้ามาทางช่องทางใต้ดินได้ ทำให้เกิดปัญหาการกระจายสินค้าและการขายผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ และการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับโทษการโฆษณาจะต้องเผชิญกับอุปสรรคในการดำเนินตามกฎหมาย เช่น กำลังของเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ และขอบเขตอำนาจระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้นซึ่งสร้างความล่าช้าและไม่สามารถดำเนินคดีได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

ขอเสนอแนะให้ปรับปรุงนิยามและแนวทางปฏิบัติให้ชัดเจนมากขึ้น โดยเฉพาะในส่วนของการโฆษณาแฝง อีกทั้งให้มีการครอบคลุมถึงการเผยแพร่ข้อมูลที่มีลักษณะเป็นการชักชวนให้มีการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบชนิดที่ไม่ประสงค์ทางการค้าด้วย

นิยามคำว่า “โฆษณา” หมายความว่า การกระทำไม่ว่าโดยวิธีใด ๆ ให้ประชาชนเห็น ได้ยิน หรือทราบ ข้อความ เพื่อประโยชน์ในทางการค้า **รวมถึงการเผยแพร่ข้อมูลที่มีลักษณะเป็นการชักชวนให้มีการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบทุกประเภท**

และคำว่า “การสื่อสารการตลาด” หมายความว่า การกระทำในรูปแบบต่าง ๆ โดยการโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การสร้างข่าว การเผยแพร่ข่าวสาร การส่งเสริมการขาย การแสดง ณ จุดขาย การตลาดแบบตรง การขายหรือ ส่งเสริมการขายโดยใช้บุคคลเป็นการเฉพาะ และการตลาดในเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขายสินค้าหรือบริการ หรือสร้างภาพลักษณ์ **รวมถึงการเผยแพร่ข้อมูลที่มีลักษณะเป็นการชักชวนให้มีการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบทุกประเภท¹³**

รวมถึงการกำหนดบทลงโทษเพิ่มเติม โดยมาตรา 56 กำหนดผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 30 หรือมาตรา 31 **ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือ ปรับไม่เกินหนึ่งล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ** และหากการกระทำผิดตามมาตรา 30 หรือมาตรา 31 เป็นการกระทำของผู้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้ส่งออกผลิตภัณฑ์ยาสูบ ผู้รับทำการโฆษณา หรือผู้ทำการสื่อสารการตลาด **ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับเป็นสองเท่าของค่าใช้จ่าที่ใช้ในการโฆษณาหรือทำการสื่อสารการตลาด ทั้งนี้ ค่าปรับต้องไม่น้อยกว่าสองล้านบาท** หรือทั้งจำทั้งปรับ และนอกจากต้องระวางโทษ ดังกล่าวแล้ว ผู้ฝ่าฝืนต้องระวางโทษปรับอีกวันละไม่เกินห้าหมื่นบาท ตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืนหรือจนกว่าปฏิบัติ ได้ถูกต้อง

5. ปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองเด็กและเยาวชน ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ผู้ศึกษา

¹³ พิชญ์เนตร เรชะวิชชัยฐ์, “มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมบุหรี่ไฟฟ้า”, (วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2560), หน้า 150 - 151.

เห็นว่า เด็กและเยาวชนสามารถเข้าถึงบุหรี่ไฟฟ้าได้ง่ายจากช่องทางออนไลน์ และความไม่สอดคล้องของ บทลงโทษ เนื่องจากการกำหนดบทลงโทษเพิ่มเติมมุ่งเน้นไปที่ผู้ซื้อและผู้ใช้ แทนที่จะมุ่งเน้นการควบคุม ผู้ผลิตและผู้จำหน่าย ซึ่งส่งผลให้ไม่สามารถแก้ปัญหาที่สาเหตุได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงทัศนคติ เจตคติ และค่านิยมของเด็กและเยาวชนในปัจจุบันที่มีการยกย่อง บุหรี่ไฟฟ้า เป็นตัวกำหนดสถานะทางสังคม ในกลุ่มเพื่อน หรือการใช้บุหรี่ไฟฟ้าเพื่อให้ได้รับการยกย่องจากกลุ่มเพื่อน รวมถึงการใช้เป็นวิธีการเชื่อม สัมพันธ์กับเพื่อนภายในกลุ่ม จากประเด็นสถานการณ์ดังกล่าวยังเป็นข้อท้าทายของรัฐในการควบคุมการ เข้าถึงบุหรี่ไฟฟ้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ต้องมีความเข้มงวดมากยิ่งขึ้น

ขอเสนอแนะการกำหนดบทลงโทษเพิ่มเติมในกรณีการเข้าถึงและการครอบครองบุหรี่ไฟฟ้า โดยเฉพาะเมื่อเกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน มีหลายประเด็นสำคัญที่ต้องพิจารณา ทั้งในเชิงกฎหมาย นโยบาย สาธารณะ และการคุ้มครองสิทธิเด็ก โดยการออกแบบบทลงโทษที่เหมาะสมและสอดคล้องกับ การคุ้มครองเด็ก ต้องมีมาตรการลงโทษที่เหมาะสม

โดยการปรับปรุงแก้ไข หมวด 2 การปฏิบัติต่อเด็ก มาตรา 26 “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งกฎหมาย อื่น ไม่ว่าเด็กจะยินยอมหรือไม่ ห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการ (10) จำหน่าย แลกเปลี่ยน หรือให้สุรา บุหรี่ หรือ บุหรี่ไฟฟ้า แก่เด็ก เว้นแต่การปฏิบัติทางการแพทย์”

และปรับปรุงแก้ไข หมวด 4 การคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก มาตรา 45 “ห้ามมิให้เด็กซื้อหรือเสพสุรา บุหรี่ หรือบุหรี่ไฟฟ้า หรือเข้าไปในสถานที่เฉพาะ เพื่อการจำหน่ายหรือเสพสุรา บุหรี่ หรือบุหรี่ไฟฟ้า หาก ผ่าฝืนให้พนักงานเจ้าหน้าที่สอบถามเด็กเพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับเด็ก และมีหนังสือเรียกผู้ปกครองมาร่วม ประชุมเพื่อปรึกษาหารือ ว่ากล่าวตักเตือนให้ทำทัณฑ์บน หรือมีข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับวิธีการและ ระยะเวลาในการจัดให้เด็กทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์...”

เอกสารอ้างอิง

กมลพร ชศนันท์. “มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมบุหรี่ไฟฟ้า.” วารสารบัณฑิตศึกษานิติศาสตร์, 4 (2563): 443-455.

ฉัตรสุมน พฤทธิปัญญา. “กฎหมายและนโยบายการควบคุมยาสูบอย่างครอบคลุม.” วารสารกฎหมายสุขภาพ และสาธารณสุข, 1 (2558): 254-271.

ทิพย์รัตน์ บุญมา, บุญวัฒน์ สว่างวงศ์, และ วันจักร น้อยจันทร์. “ทัศนคติของนักศึกษาต่อการสูบบุหรี่ไฟฟ้า และการสูบบุหรี่มวน.” วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา, 9 (2564): 1137-1151.

นำ กรุยรุ่งโรจน์ และวัชรินทร์ เจริญหล่อ. “มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันเด็กและเยาวชนสูบบุหรี่.” วารสาร บัณฑิตศึกษาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 1(2561) : 248-253.

พิชญ์เนตร เรชะวิชัยประดิษฐ์. “มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมบุหรี่ไฟฟ้า.” วิทยานิพนธ์ปริญญา นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2560.

ไพศาล ลิ้มสถิต และจุมพล แดงสกุล. “ประเด็นกฎหมายในการควบคุมบุหรี่ไฟฟ้าและกรณีศึกษาต่างประเทศ.” วารสารนิติศาสตร์, 53(2567) : 177-213.

ภัทรารวรรณ รัตนเกษตร. “การป้องกันการกระทำความผิดอาญาของเด็กและเยาวชน : เกณฑ์อายุในการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์.” วารสารรามคำแหง ฉบับนิติศาสตร์, 55-79.

รังสรรค์ วงษ์บุญหนัก. “การวิเคราะห์กฎหมายเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ในกรณีการโฆษณาที่ฝ่าฝืนกฎหมายผลิตภัณฑ์สุขภาพ.” วารสารเกษตรกรรมไทย, 1(2559) : 218-225.

ศุภรต์สุดา ปิ่นเฟื่อง. “ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน: ศึกษาเฉพาะกรณีการแก้ไขความผิดมูลฐานลักลอบหนีศุลกากร.” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

อดิศักดิ์ ผลิตผลการพิมพ์. สารพิษจากควันบุหรี่ ที่ครอบครัวยังต้องรับมือ. [Online]. Available URL/[https://www.rama.mahidol.ac.th/ramachannel/article/โทษของบุหรี่-มีผลต่อสุข/ \(กันยายน, 10\)](https://www.rama.mahidol.ac.th/ramachannel/article/โทษของบุหรี่-มีผลต่อสุข/ (กันยายน, 10))

อิทธิพัทธ์ อโณทยานนท์. “ความผิดฐานครอบครองสินค้าต้องห้ามนำเข้าในราชอาณาจักร ตามประกาศกระทรวงพาณิชย์: ศึกษากรณีการครอบครองบุหรี่ไฟฟ้า.” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2564.

อนุเทพ สุขศรีวงศ์ และณัชฎาภรณ์ รัตนวรกานต์. “กฎหมายควบคุมการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ยาสูบออนไลน์ในกลุ่มประเทศอาเซียน.” วารสารนิติ รัฐกิจ และสังคมศาสตร์, 2(2563) : 113-128.